

A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság

jelentése

a termékbemutatók adatvédelmi követelményeiről

I.

A jelentés kibocsátásának körülményei

A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz (a továbbiakban: NAIH) hosszabb ideje érkeznek panaszbeadványok, melyek a termékbemutatókat szervező, lebonyolító, illetve a terméket forgalmazó cégek adatkezelését kifogásolják. A NAIH kizárólag adatvédelmi aspektusból vizsgálja e kérdéseket, más területeken a megfelelő, hatáskörrel rendelkező hatóságok járnak el.

A termékbemutatóval egybekötött termékértékesítési tevékenység a hagyományostól eltérő kereskedelmi formák egyike, ahol a vásárlók több tekintetben is fokozott védelmet igényelnek, így többek között adatvédelmi szempontból is.

Elterjedt gyakorlatnak mondható, hogy az árubemutatót szervező vállalkozások rendezvényeiket egészségnapként, szűrővizsgálatként, ingyenes állapotfelmérésként (pl. érrendszer- és cukorbetegség-diagnosztika, kockázatelemzés) hirdetik meg. Ezeken a rendezvényeken az egészséges életmódról tartott előadásokkal próbálják meggyőzni az érintetteket a bemutatott termékek nélkülözhetetlenségéről és igyekeznek rábírní őket azok megvásárlására. Az egészségnapok jellemző célcsoportja az idősebb korosztály, akik egy kifejezetten sérülékeny fogyasztói kört alkotnak, hiszen fokozottan érzékenyek minden olyan új termékre, terápiás lehetőségre, amely állapotuk javulását, tüneteik enyhítését és gyógyulást ígér, ezért akár anyagi erejüket meghaladó kiadásokra és személyes adataik megadására is hajlandóak.

A NAIH által vizsgált termékbemutatók szervezőinek fő jellemzői az alábbiak:

- olcsó, gyakran kifogásolható minőségű termékeket kiemelkedően nagy haszonkulccsal, rendkívül magas áron akarnak eladni;
- a termékeknek gyógyhatást tulajdonítanak, hatásait eltúlozzák;
- elhitetik a résztvevőkkel, hogy ez kivételes alkalom, érdemes a terméket megvenni, mert jól járnak;
- a különféle méréseket, szűréseket „csaliként” használják, és megalapozott mérési eredményeket nem is biztosítanak;
- az egészségügyinek nevezett rendezvényeket, szűréseket marketingesek, nem pedig egészségügyi szakemberek tartják;

- a cég nevét, címét gyakran változtatják, nehezítve az elérhetőséget.

Ezek a magatartások sok esetben egyes bűncselekmények – csalás, fogyasztók megtévesztése – tényállási elemeit is megvalósítják, továbbá fogyasztóvédelmi kérdéseket vetnek fel (melyek más hatóságok hatáskörébe tartoznak). Sajnos meglehetősen kiterjedt jogsértő gyakorlatról van szó, mely jelentős társadalmi problémát okoz, mivel erkölcsileg elfogadhatatlan jelenségek – mint megtévesztés, átverés, tisztességtelenség – állhatnak a háttérben.

Adatvédelmi szempontból a panaszosok legtöbbször azt nehezményezik, hogy hozzájárulásuk nélkül fértek hozzá a titkosított telefonszámukhoz és hívogatják őket a fentiekben leírt „kockázatelemzésre”, „szív- és érrendszeri vizsgálatra”, „szűrővizsgálatra”, továbbá nevüket, telefonszámukat kérésük ellenére sem törlik adatbázisaikból. Számos kifogás érkezett arra vonatkozóan is, hogy a „vizsgálat” feltételeként a személyi igazolvány bemutatását jelölték meg, abból adatokat vettek fel – az adatkezelésre vonatkozó tájékoztatás nélkül.

A NAIH fontosnak tartja, hogy – a fogyasztóvédelmi szempontok érvényesülésével párhuzamosan – a termékbemutatók adatkezelése területén mihamarabb adatvédelmi jogi szempontból egységes és jogszerű adatkezelési gyakorlat alakuljon ki. Ennek megfelelően az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) 59. § pontjában biztosított lehetőséggel élve az eddigi ellenőrzési tapasztalatai alapján a NAIH az alábbi jelentést bocsátja ki a termékbemutatókat szervező, lebonyolító, termékbemutató keretében terméket értékesítő gazdasági társaságok, a termékbemutatókon részt vevők, és minden érdeklődő számára.

A NAIH az egyes adatvédelmi hatósági ügyekben az eset körülményeitől függően a jelen jelentésben kifejtett szempontokon túl is vizsgálhatja az adatkezelés jogszerűségét, a jelentés csupán a fontosabb követelmények rögzítését szolgálja.

II.

A főbb jogszabályi rendelkezések

1. Az Infotv. 3. § 1. pontja értelmében érintettnek minősül *„bármely meghatározott, személyes adat alapján azonosított vagy – közvetlenül vagy közvetve – azonosítható természetes személy.”* Az Infotv. 3. § 2. pontja kimondja, hogy *„személyes adat az érintettel kapcsolatba hozható adat – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret –, valamint az adatról levonható, az érintettre vonatkozó következtetés”*; míg a 3. pont b) alpontja értelmében *„különleges adat [...] az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat [...]”*

Az Infotv. 3. § 7. pontja értelmében hozzájárulás *„az érintett akaratának önkéntes és határozott kinyilvánítása, amely megfelelő tájékoztatáson alapul, és amellyel*

félreérthetetlen beleegyezését adja a rá vonatkozó személyes adatok – teljes körű vagy egyes műveletekre kiterjedő – kezeléséhez.”

Az Infotv. 3. § 9. pontja kimondja, hogy „adatkezelő az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely önállóan vagy másokkal együtt az adatok kezelésének célját meghatározza, az adatkezelésre (beleértve a felhasznált eszközt) vonatkozó döntéseket meghozza és végrehajtja, vagy az adatfeldolgozóval végrehajtatja.”

Az Infotv. 3. § 10. pontja alapján adatkezelés „az alkalmazott eljárástól függetlenül az adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így például gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, lekérdezése, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint az adatok további felhasználásának megakadályozása, fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése, valamint a személy azonosítására alkalmas fizikai jellemzők (pl. ujj- vagy tenyérynnyomat, DNS-minta, íriszkép) rögzítése.”

Az Infotv. 4. §-a szerint „(1) személyes adat kizárólag meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében kezelhető. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie az adatkezelés céljának, az adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie.

(2) Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas. A személyes adat csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhető.”

Az Infotv. 5. § (1) bekezdés a) pontja értelmében főszabály szerint „személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul.”

Az Infotv. 10. § (1) bekezdése alapján „az adatfeldolgozónak a személyes adatok feldolgozásával kapcsolatos jogait és kötelezettségeit e törvény, valamint az adatkezelésre vonatkozó külön törvények keretei között az adatkezelő határozza meg. Az általa adott utasítások jogszerűségéért az adatkezelő felel.”

Az Infotv. 14. §-a kimondja, hogy „az érintett kérelmezheti az adatkezelőnél

a) tájékoztatását személyes adatai kezeléséről,

b) személyes adatainak helyesbítését, valamint

c) személyes adatainak - a kötelező adatkezelés kivételével - törlését vagy zárolását.”

Az Infotv. 20. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „az érintettet az adatkezelés megkezdése előtt egyértelműen és részletesen tájékoztatni kell az adatai kezelésével kapcsolatos minden tényről, így különösen az adatkezelés céljáról és jogalapjáról, az adatkezelésre és az adatfeldolgozásra jogosult személyéről, az adatkezelés időtartamáról, arról, ha az érintett személyes adatait az adatkezelő a 6. § (5) bekezdése alapján kezeli, illetve arról, hogy kik ismerhetik meg az adatokat. A tájékoztatásnak ki kell terjednie az érintett adatkezeléssel kapcsolatos jogaira és jogorvoslati lehetőségeire is.”

III.

Megállapítások

A vizsgálati eljárások lefolytatása mellett a NAIH több adatvédelmi hatósági eljárást is indított a termékbemutatókkal kapcsolatos adatkezelés ellenőrzésére. Ezen eljárások során a következőket tapasztalta a NAIH:

- A vizsgált társaságok gyakran orvostechikai eszközök és gyógyászati segédeszközök –vagy ilyenként bemutatott termékek – forgalmazásával foglalkoznak, melyeket főleg termékbemutatókon értékesítenek. A termékbemutatókon résztvevőkhöz a NAIH tapasztalatai szerint több úton jutnak el: telefonon, interneten, levélben, nyomtatott sajtóban megjelentetett hirdetésekben úrlap elhelyezésével és szórólapokat osztogatva.

Általános tapasztalat, hogy ezek a vállalkozások gyakran személyre szóló meghívókkal és kéretlen marketinghívások útján toborozzák a résztvevőket az „egészségnapnak” vagy kirándulásnak, utazásnak nevezett termékbemutatókra.

- Telefonon történő megkereséshez – sokszor nem jogszerűen – adatbázisokat vásárolnak és bérelnek a társaságok. Akinek sikerül felkelteni az érdeklődését, annak postai úton meghívót küldenek, a meghívott személy egy családtagját, ismerősét magával viheti a rendezvényre. Egyes cégek termékbemutatóira a honlapjaikon található úrlap kitöltésével is jelentkezhetnek az érdeklődők. Saját adatbázissal is rendelkeznek, mely a vásárlóiktól, az egészségnapokon részt vettekől és a honlapjaikon regisztráló érdeklődőktől gyűjtött adatokból áll.

- A meghívóban több esetben felhívják a figyelmet a személyazonosító igazolvány, és a TAJ-kártya elhozásának fontosságára, majd a belépéskor ellenőrzik, hogy valóban a meghívott személy kíván-e részt venni a rendezvényen.

- A termékbemutatókon végzett állapotfelmérések, az elhangzó, egészséges életmóddal kapcsolatos előadások csupán félrevezetésként szolgálnak, valójában a piaci értéknél jóval drágábban, rendkívül magas áron kívánnak árucikkeket értékesíteni a megjelentek részére.

- A termékbemutatók lebonyolításával gyakran alvállalkozókat bíznak meg, és az ő ügynökeik tartják meg a termékbemutatókat. Az ügynökök az értékesítés során vagy szigorúan megszabott keretek között (pl. arcukat, kommunikációs gyakorlat) kötelesek értékesíteni a termékeket, vagy teljesen szabad kezet kapva ők döntenek el, milyen módszereket alkalmaznak. A fogyasztó részére a megbízó társaság állítja ki a számlát, és elvileg a fogyasztói jogokat is ő biztosítja.

A NAIH az eljárásai során azt vizsgálta, hogy a személyes adatok védelmére vonatkozó követelmények az adatkezelések során teljesültek-e.

Kiemelt vizsgálati szempont volt:

- az adatkezelő személye, az adatkezelői felelősség,
- a célhoz kötött adatkezelés,
- az előzetes tájékoztatás,
- a tájékoztatási és törlési kötelezettség teljesítése,

- igazolványok használata,
- egészségügyi adatok kezelésének jogszerűsége,
- termékértékesítési szerződések adattartalma,
- a tisztességes adatkezelés követelménye.

1. Adatkezelő:

A terméket értékesítő társaságok – általában alvállalkozóikkal, ügynökeikkel együtt, felosztva egymás között a feladatokat – határozzák meg az adatkezelés célját (pl. termékértékesítés, direkt marketing, stb.), valamint annak egész folyamatát, ők hozzák meg az adatkezelésre vonatkozó döntéseket, szerzik be továbbá a kapcsolatfelvételhez szükséges adatbázisokat és építik ki sajátjukat. Valamennyi ilyen cég adatkezelőnek minősülhet és viselnie kell az ezzel járó felelősséget. Gyakori, hogy egy adatkezelési folyamatban 4-5 vállalkozás is részt vesz, és előfordul, hogy az éppen használandó cégnevet váltogatják.

2. A célhoz kötött adatkezelés:

Az érdeklődőket általában vizsgálatra, „vastagbél-diagnosztikára”, „kockázatelemzésre”, vagy hasonlóan tudományosnak hangzó elnevezésű rendezvényre invitálják a társaságok, és elhallgatják, hogy csupán egy profitorientált kereskedelmi tevékenységről van szó. Rendszerint felhívják a figyelmet arra, hogy a részvétel ingyenes, és amíg a fenti vizsgálatok eredményeinek kiértékelése folyik, érdekes előadások színesítik a programot egészségügyi témákról, betegségekről és azok lehetséges alternatív kezeléseiről. Gyakran a rendezvény egészségügyi jellegűnek láttatását erősítik azzal is, hogy a TAJ-kártya egészségnapra való elvitelének fontosságáról írnak, mintha bármiféle társadalombiztosítási vonatkozása lehetne a rendezvénynek. Amint azonban az eljárások során kiderül, az adatkezelés valódi célja nem a meghívóból kiolvasható egészségügyi cél, hanem üzleti cél: a társaságok a termékértékesítésből származó bevétel növelésére törekednek. Arról azonban, hogy a rendezvényen termékértékesítés folya, általában nem tájékoztatják az érintetteket sem az általuk kezdeményezett telefonhívások során, sem a kiküldött meghívón, melyen keresztül az adatalanyok személyes adatait gyűjtik. Valójában nem csak hogy nem adnak megfelelő előzetes tájékoztatást, hanem kifejezetten a rendezvény valódi céljának elhallgatása, elfedése volt megállapítható az eljárások során. A NAIH képviselői által meglátogatott rendezvényeken sem hangzott el konkrét tájékoztatás az adatkezelés körülményeiről, így az adatkezelés céljáról sem.

Azzal, hogy a társaságok a valódi adatkezelési céltól eltérő tájékoztatást adnak, félrevezetik az érintetteket a rendezvény természetét illetően, továbbá a járulékos adatkezelés körülményeivel kapcsolatban. Az adatkezelő ilyen esetekben megsérti az Infotv. 4. § (1) bekezdésében foglalt célhoz kötött adatkezelés követelményét, a tájékoztatás terén jelentkező mulasztásával pedig nem tesz eleget az Infotv. 20. § (2) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettségének.

3. Az előzetes tájékoztatás:

Az adatok forrása és az adatok köre meglehetősen változatos a vizsgált adatkezelések során. Ezek felvételekor, rögzítésekor azonban minden esetben meg kell felelnie az adatkezelőnek az Infotv. 20. § (2) bekezdésében foglaltaknak, azaz egyértelműen és részletesen tájékoztatni kell az adatalanyt az adatkezeléssel kapcsolatos minden tényről és körülményről, hogy az érintett adatkezeléshez adott beleegyezése, akaratának önkéntes és határozott kinyilvánítása, valóban megfelelő tájékoztatáson alapuljon.

- a) Adatbázisok megvásárlásának jogszerűsége sok esetben kétséges. A telefonos megkeresés (call-center hívás) céljából vásárolt személyes adatok esetében az adatkezelés már az adatbázisok megvásárlásával megkezdődik. Az adatbázis felhasználása az Infotv. szempontjából csak akkor lesz jogszerű, ha az első kapcsolatfelvétel alkalmával, azaz a telefonhívások során eleget tesz a hívó fél tájékoztatási kötelezettségének, tehát legalább az adatkezelő személyéről és az érintett adatainak forrásáról tájékoztatja az adatalanyt. Ezen túl természetesen amennyiben az ügyfél további tájékoztatást kér az adatkezelés körülményeiről, az adatkezelő, illetve megbízottja köteles annak eleget tenni. Erre azonban a Hatóság rendelkezésére bocsátott „call scriptek” rendszerint semmiféle iránymutatást, a megfelelő tájékoztatás megtételére adott utasítást nem tartalmaztak, valamint ennek teljes hiányáról számoltak be a Hatósághoz érkezett panaszbeadványok is.
- b) A hatósági eljárások tapasztalatai szerint nem tesznek eleget az adatkezelők a fenti előzetes tájékoztatási kötelezettségüknek a szórólapon, regisztrációs lapon, nyomtatott sajtóban elhelyezett jelentkezési lapon, valamint az érintettek nevére és pontos címére kiküldött meghívón gyűjtött adatok felvételekor sem.
Formai okokból sem megfelelő a tájékoztatás azokon az űrlapokon, meghívókon, amelyekben bár szerepel bizonyos utalás az adatkezelés körülményeire, azonban igen apró méretű betűvel szedték az adatkezelésről szóló szövegrészeket - az apró betűs tájékoztató nem minősül megfelelő tájékoztatásnak.¹
- c) A Hatóság képviselői által lefolytatott helyszíni szemlék tapasztalatai szerint magán a rendezvényen, az azt levezető ügynökök nem adnak semmilyen tájékoztatást az adatkezelés körülményeiről, holott nemegyszer pl. kérdőíveket töltenek ki egészségi állapotra vonatkozóan.
- d) A társaságok által üzemeltetett honlapokon sem található kielégítő tájékoztató, bár előfordul, hogy adatkezelési szabályzatot tesznek elérhetővé. Azonban itt sem kapnak teljes körű tájékoztatást az adatalanyok, mert a szabályzat nem tartalmazza például az Infotv. 14-15. §-aiban foglalt jogokról való tájékoztatást, vagy nem jelölik meg jogorvoslati lehetőségként a NAIH-ot, illetve a bíróságot.

¹ A személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 1995. október 24-i 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 29. cikke alapján létrehozott adatvédelmi munkacsoport 15/2011. számú véleményének III.A.1. pontja kifejti, hogy „a tájékoztatásnak jól láthatónak (betűtípus és betűméret), feltűnőnek és minden részletre kiterjedőnek kell lennie.”

- e) A hatósági eljárások során vizsgált termékértékesítési szerződések áttekintése során azt tapasztalta a NAIH, hogy a személyes adatok felvétele során nem adnak tájékoztatást az adatkezelés időtartamáról, a jogorvoslati lehetőségekről, helytelenül jelölik meg az érintettek jogairól rendelkező jogszabályt.

4. A tájékoztatási és a törlési kötelezettség:

A tapasztalatok alapján a társaságok több esetben az erre vonatkozó kérés ellenére nem tájékoztatják a magánszemélyeket sem arról, honnan vannak meg az adataik – sem a marketing célú telefonhívások, sem e-mailben küldött kérdés esetében –, és sokszor nem tesznek eleget az adatok törlésére vonatkozó kérésnek sem. Ezen jogok érvényesítésének gyakorlatára vonatkozóan általában sem adatkezelési szabályzatok, sem a rendelkezésre álló call scriptek, sem egyéb belső szabályzat nem tartalmaz eljárásrendet.

A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása, valamint a törlési kérelmek figyelmen kívül hagyásával az adatkezelő megsérti az Infotv. 14. §-ban nevesített érintetti jogokat.

5. A személyazonosító igazolvány, TAJ-kártya használata:

a/ A NAIH-hoz beérkezett panaszok szerint több esetben is személyazonosító igazolványuk felmutatására hívták föl a megjelenteket a termékbemutatók szervezői, illetve abból közvetlenül adatokat vettek fel. Ennek szükségességét az adatkezelők azzal indokolták, hogy egyrészt az így lejelentett létszám a rendezvényeket szervező alvállalkozókkal való elszámolás alapja, másrészt a személyazonosító okmány felmutatásával a rendezvényt lebonyolító személyek megbizonyosodhatnak arról, hogy a belépni kívánó személy ténylegesen szerepel a meghívottak listáján, valamint hogy esetleges vásárláskor valós adatok kerüljenek a vásárlásról kibocsátott számviteli bizonylatra.

A létszám és a személyazonosság ellenőrzéséhez elegendő lenne a név bemondása is. A számviteli bizonylat kiállítása érdekében történő adatfelvétellel kapcsolatban elmondható, hogy esetleges, előre nem látható vásárlás miatt nem szükséges az érintettek személyazonosító igazolványának bemutatása, elegendő annak bemutatását, esetlegesen a tényleges vásárlás esetén kérni, azonban a személyazonosító igazolvány okmányazonosítója nem kötelező adattartalma a kiállítandó számlának.

Megjegyzendő, hogy a megjelentek listázása és nevük leellenőrzése valójában azt a célt szolgálja, hogy a rendezvényen ne vehessenek részt „illetéktelen” személyek, vagyis a hatóságok képviselői.

b/ A TAJ-kártya ellenőrzésére sincs jogszabályi alapja a termékbemutatót szervező társaságoknak. A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény szerint a TAJ-számot

csak meghatározott szervek, csak meghatározott célból kezelhetik. Ezen szervek és célok között a termékértékesítés nem szerepel.

Ezzel azt a látszatot igyekeznek erősíteni, hogy nem üzleti, hanem egészségügyi rendezvényről van szó, melynek társadalombiztosítási vonatkozása is van.

6. Egészségügyi adatok kezelése:

Mivel sok rendezvény egészségnapként kerül meghirdetésre, ezért szóba kerül a meghívottak egészségi állapota, esetleg valamilyen „vizsgálatra” is sor kerül. Az Infotv. alapján az egészségügyi adat különleges adatnak minősül, annak kezeléséhez törvényi felhatalmazás vagy – a személyes adat kezelésénél szigorúbb feltételként – az érintett személy írásos hozzájárulása szükséges. Az írásos beleegyezés azonban csak akkor jogszerű, ha az az adatalany mindenre kiterjedő előzetes tájékoztatásán, informált beleegyezésén alapul. Ilyen részletes, előzetes tájékoztatással a NAIH a vizsgálatainak során nem találkozott. Kihangsúlyozandó azonban, hogy a terméket értékesítő és a bemutatót szervező vagy lebonyolító cég törvény által nincs felhatalmazva egészségügyi adatok kezelésére. Ezen cégek nem egészségügyi szolgáltatók – az ilyen jellegű szolgáltatás feltétele az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott engedély –, így az egészségügyi adat kezeléséhez való hozzájárulást vélelmezni sem lehet.

Továbbá egészségügyi adatot kezelni akkor lehet, ha az adatkezelés céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges, a termékértékesítési szándék pedig semmiképpen nem alapozza meg az elengedhetetlenül szükséges célt. Mivel ezek a rendezvények valójában nem az egészségi állapot felmérése, valamely szűrővizsgálat elvégzése érdekében kerülnek megrendezésre, ezért azokon egészségügyi adat kezelésére – a törvényi felhatalmazás hiányán túl – szükséges és méltányolható indok sincs.

Mindezek alapján a NAIH arra hívja fel az ilyesfajta „egészségnap” lebonyolítóit, hogy egészségügyi adatot semmilyen adathordozón ne rögzítsenek, ne tároljanak, ne használjanak.

7. A termékértékesítési szerződések adattartalma:

A NAIH tapasztalatai szerint a termékértékesítési szerződésekben a szükségesnél bővebb adatkör megadását várják el a szerződőktől. A név és lakcímadatokon túl rendszerint az „anyja neve”, „születési hely, idő” és a „személyazonosító igazolvány száma” vagy a „munkahely” adatokat is rögzítik.

A 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Rendelet) a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól 2014. június 13-án lépett hatályba, rendelkezéseit csak a hatálybalépését követően kötött szerződésekre kell alkalmazni.

Ezen időpont előtt az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről szóló 213/2008. (VIII. 29.) Korm. rendelet rendelkezett a termékbemutatón forgalmazott áru vásárlásakor kötött szerződésről, azonban a jogszabály a szerződés adattartalmáról nem szólt. A Rendelet részletes iránymutatást ad a vállalkozás által adandó tájékoztatás tekintetében, azonban a kezelhető adatok körére vonatkozó iránymutatást nem ad. Ennek helyes meghatározásakor figyelembe kell venni az Infotv. 4. §-ában megfogalmazott célhoz kötöttség követelményét, és csak olyan személyes adat kezelhető, amely kezelése megfelel a célnak és ahhoz elengedhetetlenül szükséges. A fogyasztóval üzleten kívül kötendő szerződés megkötésének célja, hogy a vásárló a jogszabályban meghatározott idő alatt az elállási jogát gyakorolhassa, illetve ennek során igazolni tudja, hogy mely cégtől milyen terméket vett. Tehát az eladó megnevezése, azonosítása a cél, nem pedig a vevő azonosítása.

Az áruvásárlásról szóló szerződésen megadott személyes adatok kezelésének két, egymástól elkülönülő célja lehet, az egyik a termékértékesítés, a másik a direkt marketing.

A termékértékesítéshez kapcsolódóan a vevő azonosítása keretében a szerződés adattartalma a kiállított számla adattartalmával megegyező lehet, ez pedig az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény 169. § e) pontja alapján a vásárló neve és címe. Ezen túl a teljesítéshez, azzal összefüggésben a kapcsolattartáshoz szükséges elérhetőségi adatok kezelését tartja indokoltnak a NAIH. A vásárló nevét és címét meghaladó adatkör felvételére (pl. a születési hely és idő, valamint anyja neve) általában az adatkezelő direkt marketing tevékenysége adja az adatkezelési célt.

Az érintett személyazonosító igazolványa okmányazonosítójának szerződésben való szerepeltetése szükségtelen, mert az természetes személy azonosítására nem alkalmas, az az okmány azonosításához szükséges. A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Nytv.) 1. § (1) bekezdése szerinti központi nyilvántartásból a 17. § (2) bekezdésének a) pontja szerint a polgár, illetve jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet kérelmére, a felhasználás céljának és jogalapjának igazolása esetén név, lakcím és értesítési cím adatok (felvilágosítás a lakcímről és az értesítési címről) szolgáltatathatók. Az Nytv. 17. §-ának (4) bekezdése szerint azonban a központi szerv a személyazonosító igazolvány, továbbá a személyi azonosítóról és lakcímről szóló hatósági igazolvány okmányazonosítóját megjelölő kérelmező részére a felhasználás céljának és jogalapjának igazolása nélkül is adatszolgáltatást teljesít az okmányok kiadásáról, érvényességének, elvesztésének, eltulajdonításának, megsemmisülésének, találásának, megkerülésének tényéről.

A személyazonosító igazolvány okmányazonosítóján túl az adóazonosító szám, mióta lakik jelenlegi lakcímén, milyen jogcímen, családi állapota, legmagasabb iskolai végzettsége és ehhez hasonló típusú adatok felvétele és kezelése szintén jogsértő, ugyanis ezen adatok kezelése a jogviszonyból fakadó egyetlen jog gyakorlásával vagy kötelezettség teljesítésével sem támasztható alá.

A hitellel vásárlók által kötött szerződés adattartalma nem képezte a NAIH vizsgálatainak tárgyát, mert ez esetben az adatkezelés célja nem pusztán a termék értékesítéséből eredő jogok gyakorlásának biztosítása, hanem a hitelt igénylő hitelképességének elbírálása. Ezen szerződés adattartalmát a hitelt nyújtó gazdasági társaság határozza meg a fogyasztóknak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény és a körültekintő lakossági hitelezés feltételeiről és a hitelképesség vizsgálatáról szóló 361/2009. (XII. 30.) Korm. rendeletben foglaltaknak megfelelően.

Megjegyzendő, hogy a termékbemutatókon pszichikai ráhatással és egyéb módszerekkel igyekeznek az érintetteket a vásárlásra rávenni, ami azonban nem egyénre szabott egészségügyi vizsgálaton alapul, illetve az adott problémát nem feltétlen orvosló megoldást nyújt. Bár a szerződő végül önszántából dönt a termék megvásárlása mellett, az azt megelőző félrevezetés felvetheti ezen áruvásárlási szerződések érvénytelenségét is.

8. Tisztességes adatkezelés:

Az adatkezelés tisztességes volta a törvényességnél tágabb követelmény, az érintett információs önrendelkezési jogának, és ezen keresztül magánszférájának tiszteletben tartását jelenti: az érintett nem válhat kiszolgáltatottá az adatkezelővel szemben.

Ezzel összhangban állnak a polgári jogi szabályok is. A törvényes céllal és joggalappal folytatott adatkezelés során, a felek az új Ptk. 1:3. §-a szerint „*a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni*”. Ugyanezen szabályt tartalmazta egyébként a régi Ptk is.

Tisztességtelen, az érintett személyes adatai védelméhez, illetve magánszférájához való jogát sértő módszer, ha termékbemutatót szervező, terméket ily módon értékesítő cégek az adatkezelés Infotv.-ben megjelölt körülményeiről valótlan, félrevezető tájékoztatást adnak annak érdekében, hogy a „tisztos haszon” túl minél nagyobb profitra tegyenek szert, és így üzleti céljuk elérése érdekében az érintettek információs önrendelkezési jogának gyakorlását korlátozzák.

IV. A NAIH javaslatai

Az előzőekben kifejtettekre figyelemmel a NAIH az alábbiakra szólítja fel a termékbemutatókat szervező cégeket:

A NAIH felhívja valamennyi, termékbemutató keretében terméket értékesítő gazdasági társaság figyelmét arra, hogy a jövőben a termékbemutató szervezése, lebonyolítása, és a termék értékesítésére irányuló tevékenységük révén birtokukba került személyes adatok kezelése során fokozottan ügyeljének az alábbi követelmények betartására:

- adjanak megfelelő tájékoztatást az adatalanyok részére személyes adataik felvételekor a meghívókon, űrlapokon, honlapjukon kitölthető regisztráció esetében, mind formai, mind tartalmi szempontból, valamint tájékoztassák a jogszabályban előírt módon a rendezvényeiken megjelenteket az adatkezelés valamennyi lényeges körülményéről;
- tájékoztassák a jogszabályoknak megfelelően a call center útján történő első kapcsolatfelvétel során az érintetteket az adatkezelő személyéről, valamint az általuk kezelt személyes adatok forrásáról;
- amennyiben valamely ügyfelük akár telefonon, akár e-mailben kér információt az adatkezelés körülményeiről, adjanak megfelelő tájékoztatást a részére;
- ha az adatalany személyes adatainak törlését kéri, annak haladéktalanul tegyenek eleget (illetve megfelelő esetben vegyék fel az ún. Robinson-listájukra), feltéve, hogy annak más jogszabályi vagy szerződéses jogviszonyból eredő akadálya nincs;
- termékbemutató rendezvényeiken ne kérjék el az érintettek személyazonosító igazolványát, TAJ-kártyáját;
- egészségügyi adatot a rendezvényen semmilyen formában ne rögzítsenek, ne kezeljenek;
- a személyes adatok felvételekor tegyenek eleget az Infotv. szerinti célhoz kötöttség és szükségesség elvének, csak olyan adatot kezeljenek, amely az adatkezelési cél megvalósulásához feltétlenül szükséges – meghatározott cél nélküli, tetszőleges jövőbeni felhasználásra való adatgyűjtést ne folytassanak;
- fordítsanak figyelmet arra, hogy az alvállalkozó, megbízott hogyan jár el, mert ez is az adatkezelői felelősség körébe tartozik;
- a NAIH szükségesnek tartja továbbá az adatkezelési kérdések szabályzatban való rendezését, a kezelt személyes adatokkal kapcsolatba kerülő alkalmazottak kioktatását és tevékenységük rendszeres ellenőrzését.

B) Javaslat magánszemélyeknek, főként idős korúaknak:

A NAIH javasolja, hogy a termékbemutatók iránt érdeklődők győződjenek meg az adatkezelő/szervező nevéről, elérhetőségéről, széles körben tájékozódjanak a cégről és termékéről (akár a médiából, akár ismerősi, családi körből).

A meghívottaknak célszerű tisztában lenniük azzal, hogy ezek a társaságok nem az érintettek egészségi állapotának javítása érdekében tevékenykednek, nem a közérzet javításában, gyógyulásban kívánnak elsősorban segíteni, nem orvos által végzett vizsgálat után egyénre szabott terápiás javaslatot kínálnak, hanem a – legtöbbször rendkívül drága – terméküket próbálják ily módon eladni. A résztvevők

úgy tudják legjobban védeni a magánszférájukat, ha egyáltalán nem adnak meg magukról egészségügyi adatokat.

Az olyan telefonos megkereséskor, amikor az előzőkben említett „szűrőnap”-ra, „testelemzés”-re, „állapotfelmérés”-re, újabban „korszerű ekg-vizsgálat”-ra invitálják az érintettet, érdemes rákérdezni az adatok forrására, és amennyiben kétség merül fel, hogy az adatok megszerzése jogszerű volt-e, illetve nem kívánnak több meghívást kapni, úgy célszerű felszólítani a társaságot az adatok azonnali törlésére, illetve kilátásba helyezni a hatósági úton történő jogérvényesítés igénybevételét. Lakcímre érkezett írásbeli meghívás esetén érdemes felhívni a meghívóban megadott telefonszámot, és szintén érdeklődni címük, telefonszámuk megszerzésének, illetve az adatkezelésnek egyéb körülményeiről. Ha kétségük van a válasz valóságtartalmával kapcsolatban, illetve törlési kérelmüket nem teljesítik, akkor javasoljuk, forduljanak a Hatósághoz, hogy az adatkezelést nem jogszerűen végző társaságokról a Hatóság tudomást szerezzen.

Érdemes rákérdezni arra is, hogy a meghívás termékbemutatóra, termékértékesítés céljából tartott rendezvényre szól-e. Amennyiben nemleges választ kapnak, és a helyszínen kiderül, hogy mégis termékbemutatóra érkeztek, úgy ez okozhatja az Infotv. sérelmét. Az adatkezelés a termékbemutatót szervező társaságok esetében a termék értékesítése érdekében, annak céljából történik. Amennyiben az adatkezelés céljáról – kifejezett rákérdezésre – sem adnak valós tájékoztatást, úgy az olyan megtévesztés, amely egyéb jogkövetkezményeket vonhat maga után.

A termékbemutatók tartásának módja felvetheti esetlegesen valamely bűncselekmény (csalás², személyes adattal visszaélés³, fogyasztók megtévesztése⁴) tényállásának megvalósulását is.

² Csalás: A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 373. § (1) bekezdése: „Aki jogtalan haszonszerzés végett más tervedésbe ejt, vagy tervedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.”

³ Személyes adattal visszaélés: Btk. 219. § (1) bekezdés: "Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelmet okozva

a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, vagy

b) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével az érintett tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget, és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti.”

⁴ Fogyasztók megtévesztése: Btk. 417. §:

„(1) Aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyeresi esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az áru értékesítése érdekében nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős mennyiségű, illetve értékű áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tény vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt az áru egészségre vagy környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el.”

A NAIH javasolja a résztvevőknek, hogy gondolják át a szerződéskötést, az adataik megadását, mert a termékbemutatókon gyakran pszichikai ráhatással, nyereményekkel és egyéb módszerekkel igyekeznek vásárlásra rávenni a megjelenteket.

A NAIH felhívja a figyelmet továbbá arra, hogy jogszabály tiltja gyógyászati segédeszközök forgalmazását üzleten kívüli kereskedelem – így termékbemutató – útján, vagyis termékbemutatókon gyógyászati segédeszköz nem értékesíthető.

Jogsértés gyanúja esetén tegyenek bejelentést a cégekkel szemben az illetékes hatóságoknál, egyéb szerveknél (Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, Gazdasági Versenyhivatal, Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központja, békéltető testületek, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság).

Bűncselekmény gyanúja esetén tegyenek feljelentést az eljáró személyekkel szemben a rendőrségen.

C) A jelenlegi helyzet komoly alapjogi visszasságokhoz vezethet és egyéb jogok megsértésén túl veszélyeztetheti az információs önrendelkezési jog érvényesülését is. Megoldásként nem önmagában a jogszabályok szigorítása lehet szükséges, hanem a végrehajthatóságuk átgondolása, megsértésük szankcióhoz kötése, és a hatóságok általi ellenőrzésük lehetővé tétele.

A NAIH emiatt kezdeményezte a különböző, megfelelő hatáskörrel rendelkező hatóságok együttműködését annak érdekében, hogy a fenti kérdésekre megoldást találjanak. A NAIH szükségesnek tartja a meglévő jogi szabályozás áttekintését, módosítását, akár pedig termékbemutatók szervezésével összefüggő jogszabály megalkotását.

A NAIH támogatja, hogy a hatóságok egyeztetéseket folytassanak, és üdvöznél, ha ennek eredményeként közösen kezdeményeznék a vonatkozó jogi szabályozás áttekintését, javaslatok kidolgozását a szükséges jogszabály-módosítások elvégzésére. Ennek során a NAIH fontosnak tartja többek között az alábbi szempontok, témakörök megvizsgálását:

- A termékbemutatók bejelentésének szabályai körében a bejelentés helyetti engedélyezés lehetősége, annak érdekében, hogy mind a hatóságok, mind az érdeklődők számára átlátható legyen ez a piaci ágazat;
- a tájékoztatási kötelezettség szabályozása és annak betartása;
- a függő ügynöki tevékenység és a hitelfelvétel, részletfizetés szabályozásának és feltételeinek áttekintése;
- biztosított legyen a termékbemutatóval foglalkozó gazdasági társaságok elérhetősége, ellenőrizhetősége, akár a cégnyilvántartás szabályainak áttekintésével;
- a büntető tényállások (Btk. 417. §-a) áttekintése annak érdekében, hogy az elkövetésben érintett valamennyi személy, így akár adott cég ügyvezetője is

felelősségre vonható legyen a nevezett tényállás megvalósítása esetén és ne csak a termékbemutatón megtévesztésre alkalmas tájékoztatást adó személy.

A NAIH az egyes ügyek vizsgálata során szerzett tapasztalatait kész megosztani a társhatóságokkal és a jogalkotóval.

Budapest, 2015. március 04.

Dr. Péterfalvi Attila
elnök
c. egyetemi tanár